

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА
ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Кваліфікаційна робота (проект)
магістра
(освітній ступінь)

на тему «Сучасні підходи у формуванні та реалізації державної політики (на прикладі кримінально-виконавчої служби)».

Виконав
студент спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування (місцеве самоврядування)» ОП Державна служба
Стахнюк Сергій Миколайович

Керівник д.н.д.у Тихончук Л.
Рецензент к.п.н. Мартинюк Г.Ф.

Рівне-2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. Теоретико-правові засади формування та реалізації державної кримінально-виконавчої політики	10
1.1. Теоретичні засади кримінально-виконавчої політики	10
1.2. Історія становлення і розвитку органів та установ виконання покарань: організаційно-правові аспекти.....	18
1.3. Засади діяльності кримінально-виконавчої служби України....	23
РОЗДІЛ II. Аналіз формування та реалізації кримінально-виконавчої політики.....	35
2.1. Аналіз формування кримінально-виконавчої політики.....	35
2.2. Аналіз реалізації кримінально-виконавчої політики	48
2.3. Аналіз ефективності кримінально-виконавчої політики.....	60
РОЗДІЛ III. ОПТИМІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	75
3.1. Ефективність кримінально-виконавчої політики в умовах воєнного стану	75
3.2. Поняття та механізм оптимізації кримінально-виконавчої політики України на окремих її рівнях.....	80
3.3. Удосконалення правового статусу суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин як напрям оптимізації кримінально-виконавчої політики України.....	85
ВИСНОВКИ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	95
Додатки	

Вступ

Найвищою соціальною цінністю у державі, відповідно до Конституції України є права людини, а їх гарантії – головним обов'язком держави. Повною мірою ці конституційні положення стосуються і кримінально-виконавчої системи у частині належного правового та організаційного забезпечення проголошених цінностей і гарантій у сфері виконання покарань. До пріоритетних напрямків цієї діяльності слід віднести докорінну зміну існуючих соціально-правових відносин, з тим, щоб вони були у повній мірі орієнтовані на ресоціалізацію і виправлення засуджених, створення диференційованих умов їх тримання залежно від ступеня соціальної небезпеки, надання пріоритету заходам стимулювання над заходами, що є заборонними. Саме з цією метою України як незалежна і демократична держава, член ООН і Ради Європи ратифікувала низку міжнародних угод щодо прав людини і правил поводження із засудженим. Орієнтація суверенної Української держави на систему європейських цінностей породжує істотні зміни у характері та системі державної влади і управління, зумовлює нові напрямки постійного переосмислення та критичного аналізу чинної нормативної бази та потребу змін і доповнень до норм чинного законодавства, з тим, щоб вони повною мірою відповідали проголошеному напрямку. Нова система політичних та соціальних відносин, процес розвитку яких відбувається в умовах використання інших підходів до побудови правової держави, вимагає постійного удосконалення чинної законодавчої бази, продовження і поглиблення реформи організаційноправових основ діяльності кримінально-виконавчої системи.

Актуальність теми дослідження:

Боротьба зі злочинністю виступає одним з головних векторів діяльності держави. Вона повинна здійснюватися на основі ґрунтовно розробленої політики у сфері боротьби зі злочинністю, яка є важливим напрямком внутрішньої політики держави. З огляду на те, що Україна визначила для себе шлях до європейської інтеграції, національна політика у сфері боротьби зі злочинністю повинна узгоджуватися з міжнародною політикою, яка

формується та реалізується у цій сфері. У системі політики у сфері боротьби зі злочинністю важливе значення має кримінально-виконавча політика, яка, перебуваючи у тісному взаємозв'язку з іншими її елементами, виступає «активним учасником» процесу взаємодії, який у кінцевому результаті забезпечує ефективну реалізацію політики у сфері боротьби зі злочинністю у цілому. На жаль, у науці проблеми кримінально-виконавчої політики розглядаються, як правило, в контексті її взаємозв'язку з іншими елементами політики у сфері боротьби зі злочинністю, насамперед, з її кримінально-правовою складовою. Такий підхід не може бути визнаний оптимальним. Кримінально-виконавча політика, будучи кінцевим, завершальним етапом у процесі боротьби зі злочинністю, заслуговує на окрему увагу на рівні ґрунтового наукового аналізу. Тому очевидно, що дослідження проблем кримінально-виконавчої політики України є актуальним та затребуваним, враховуючи у тому числі факт триваючого нині реформування кримінально-виконавчої системи.

Теоретичні основи політики у сфері боротьби зі злочинністю загалом та окремих її складових частин були закладені у працях видатного українського вченого М. П. Чубинського і в подальшому розвинуті у дослідженнях таких українських науковців, як: М. І. Бажанова, Ю. В. Бауліна, В. І. Борисова, В. С. Батиргарєєвої, В. В. Василевича, В. К. Грищука, В. В. Голіни, Б. М. Головкина, С. Ф. Денисова, Т. А. Денисової, О. М. Джужі, В. П. Ємельянова, З. А. Загиней, О. О. Кваші, О. М. Костенка, М. В. Костицького, О. М. Литвака.

Метою даної роботи є розроблення теоретичних та практичних засад кримінально-виконавчої політики України, а також визначення науково обґрунтованих шляхів її удосконалення.

Для досягнення цієї мети поставлені такі *завдання*:

1. визначити поняття та з'ясувати зміст кримінально-виконавчої політики України;

2. узагальнити завдання кримінально-виконавчої політики України;
3. здійснити класифікацію принципів кримінально-виконавчої політики України;
4. висвітлити історію становлення та розвитку кримінально-виконавчої політики України, а також охарактеризувати її сучасний стан;
5. окреслити вектори взаємовпливу кримінально-виконавчої та кримінологічної (профілактичної) політик України;
6. охарактеризувати процес формування кримінально-виконавчої політики України;
7. визначити механізм реалізації кримінально-виконавчої політики України;
8. дослідити ефективність кримінально-виконавчої політики України як на рівні її формування, так і на рівні її реалізації;
9. встановити поняття та окреслити механізм оптимізації кримінально- виконавчої політики України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері формування, реалізації та оптимізації кримінально-виконавчої політики України.

Предмет дослідження – кримінально-виконавча політика України.

Методи дослідження. Методологічним підґрунтям дослідження є сукупність методів і прийомів наукового пізнання, використання яких дозволило здійснити всебічний та об'єктивний аналіз його предмету. У процесі дослідження використано філософсько-світоглядні, загальнонаукові та спеціально-наукові методи.

Методологічну основу дисертації становить *діалектичний метод*, який дозволив дослідити теоретико-прикладні засади кримінально-виконавчої політики, визначити її правову природу як невід'ємного елементу політики у сфері боротьби зі злочинністю в контексті розвитку уявлень про політику в сфері боротьби зі злочинністю як важливу складову внутрішньої правової політики держави. *Формально-логічний метод* використовувався при дослідженні правової природи кримінально-виконавчої політики, її категоріального апарату, а також

при визначенні базових для роботи понять. *Історико-правовий* метод застосовано у процесі дослідження генезису кримінально-виконавчої політики, окреслення основних періодів її становлення та розвитку в історичному контексті й на сучасному етапі державотворення. Системно-структурний метод дозволив з'ясувати місце кримінально-виконавчої політики у сфері боротьби зі злочинністю. Використання методу структурно-функціонального аналізу сприяло встановленню кола суб'єктів та учасників кримінально-виконавчої політики. Порівняльно-правовий метод використано при зіставленні поглядів науковців щодо багатьох теоретичних аспектах кримінально-виконавчої політики.

Структура роботи: загальний обсяг 97 аркушів, 10 аркушів додатки

I. Теоретико-правові засади формування та реалізації державної кримінально-виконавчої політики .

1.1. Теоретичні засади кримінально-виконавчої політики

Умови перебування у війні, глибокої соціально- економічної кризи, у яких сьогодні перебуває держава, тощо вимагають розроблення нових ефективних засобів політичного та правового характеру, які б сприяли боротьбі зі злочинністю, зменшенню кількісних та якісних характеристик цього явища.

Для результативної боротьби зі злочинністю необхідно виробити відповідні засади, механізми, стратегію і тактику, що має бути відображено у відповідній державній концепції. Така концепція повинна стати не лише правовим документом, але й політичним, оскільки саме за допомогою політичних важелів можна реалізувати правові завдання.

Політика є особливою формою життєдіяльності людини [79, с. 7]. Будучи первинним елементом у системі відносин, політика суттєво впливає на ідеологію, право, формує їх принципи та зміст. У сучасних формаціях право є основним провідником вираження політики. Право і політика в сучасних відносинах – це діалектично обумовлені інститути: політика реалізується в нормах права, а право впливає на політику шляхом реалізації норм, які закріплюють принципи політики [80, с. 121].

Поняття «політика» грецького походження і означає «державна діяльність».

Політика як соціальне явище є предметом дослідження такої науки, як політологія. Однак єдності в її розумінні серед науковців немає, незважаючи на багатоміжове дослідження змісту.

Політику розглядають:

- як систему дій, що ієрархічно вибудовує відносини між різними соціальними групами заради завоювання домінуючої ролі в суспільстві;

- як відносини між класами, націями та іншими соціальними групами, ядром яких є проблема завоювання, утримання і використання державної влади (Р. Доуз);

- як дію політичних інституцій, ланок політичного організму щодо організації найбільш оптимальних умов і норм свободи особи;

- як можливість для кожної людини брати участь у здійсненні влади або впливати на її розподіл у державі й завжди знаходити зустрічне розуміння інших членів суспільства щодо своїх дій (М. Вебер);

- як причинно зумовлену, ситуативно змінну за формою й орієнтацією діяльність, яка служить практичній організації суспільства; і саме так політика задає суспільству відповідні його сутнісним основам структури і форми, створює інститути, закони і правила, змінює ситуацію і дає людині змогу адаптуватися в умовах, які змінюються в часі та просторі (З. Фройд) [403, с. 16].

Політику можна називати мистецтвом управління державою, державними справами лише за умови, коли це управління буде досконалим та майстерним. Такий висновок можна зробити з огляду на одне із словникових тлумачень поняття «мистецтво», під яким розуміється досконале вміння в якійсь справі, галузі; майстерність [560, с. 477]. Однак, на жаль, політика не завжди є досконалою. Тому, очевидно, дефініція «політики» як мистецтва управління державою є тим еталоном, до якого треба прагнути.

Деяко відмінні тлумачення цього поняття містять окремі словники та енциклопедії. Так, наприклад, у словнику іншомовних слів поняття «політика» трактується як цілі та завдання, які ставлять суспільні класи в боротьбі за свої інтереси; методи і засоби досягнення цих цілей і завдань, а також діяльність органів державної влади й державного управління, яка відображає суспільний лад та економічну структуру країни [533, с. 536].

Сучасний тлумачний словник української мови визначає поняття «політика» як мету і завдання, які ставлять суспільні класи або політичні партії в боротьбі за свої інтереси; методи і засоби їх досягнення; діяльність

органів державної влади й державного управління або політичної партії у тій чи іншій галузі в певний період [560, с. 697].

У словнику політологічних термінів поняття «політика» дефінується як регулятивна і контрольна сфера в суспільстві, у межах якої здійснюється діяльність, спрямована на досягнення, утримання та реалізацію влади [304, с. 337]. Юридична енциклопедія тлумачить поняття «політика» як систему цілей та засобів їх досягнення тієї чи іншої держави у сфері внутрішнього і зовнішнього життя [652, с. 629]. З огляду на таке визначення політику прийнято поділяти на внутрішню і зовнішню. Під внутрішньою політикою розуміють систему цілей та засобів їх досягнення тієї чи іншої держави в різних сферах суспільного життя всередині країни [650, с. 496]. Можна виділити правову, соціальну, економічну, культурну та інші підвиди внутрішньої політики.

Правова політика – це особлива форма вираження державної політики, засіб юридичної легітимації, закріплення і здійснення політичного курсу країни, волі її офіційних лідерів і владних структур. Будучи усвідомленою, консолідованою, ця політика втілюється насамперед у законах, кодексах, інших основоположних нормативно-правових актах, спрямованих на охорону та захист існуючого суспільного ладу, розвиток і вдосконалення суспільних відносин. Правова політика – потужний засіб перетворення суспільства [107, с. 20].

У сучасній науковій літературі зустрічаються різноманітні трактування поняття —політика. В одних випадках воно застосовується для визначення способу дій, спрямованих на досягнення будь-чого, тобто для визначення звичайної методики прийняття рішень. З іншого боку, поняття —політика використовується для визначення усвідомлено організованої діяльності, необхідної та доцільної протягом певного часу. Як правило, це діяльність органів державної влади та управління, громадських об'єднань, партій тощо, яка визначається їх інтересами та цілями. У цьому розумінні

поняття політика визначає перспективу, причому частіше всього перспективу змін, удосконалення. Політика зазвичай інтерпретується як область взаємодії між різними соціальними групами, партіями, націями, народами, державою, владою, населенням, громадянами та їх об'єднаннями. Кожна суверенна та незалежна держава з метою виконання завдань, які стоять перед нею, здійснює певну, притаманну їй політику, яка в свою чергу поділяється на зовнішню та внутрішню.

Внутрішня політика держави є в тому числі її політика в сфері боротьби зі злочинністю. Головними завданнями внутрішньої політики є організація ефективної боротьби зі злочинністю для забезпечення захисту прав та свобод людини і громадянина, законних інтересів і прав юридичних осіб, держави та суспільства в цілому від злочинних посягань. Цей важливий напрямок внутрішньої політики держави називають ще кримінальною (або каральною) політикою держави.

Для виконання поставлених перед нею завдань кримінальна (каральна) політика визначає основні напрями, методи та засоби боротьби держави із злочинністю, форми, завдання та зміст діяльності правоохоронних органів і суспільних організацій, які приймають участь в її здійсненні.

Кримінальна політика є різновекторною і направлена на:

1. Швидке та повне розкриття злочинів, встановлення осіб, винних у їх скоєнні та забезпечення правильного застосування закону;
2. Правильну кваліфікацію скоєного злочину та призначення відповідного покарання;
3. Виконання призначеного за вироком суду покарання.

Оскільки кожен з перелічених напрямів кримінальної політики має свою специфіку, то і відповідно, політика в сфері боротьби зі злочинністю також може бути поділена на три складові: кримінально-правову, кримінально-процесуальну та кримінально-виконавчу політику.

Кримінально-правова політика – це напрямок діяльності законодавчих і

правозастосовчих органів по створенню кримінального законодавства, криміналізації та декриміналізації, пеналізації та депеналізації, диференціації кримінальної відповідальності.

Кримінально-процесуальна політика – це напрямок діяльності правотворчих і правозастосовчих органів по створенню і застосуванню форм реалізації кримінального закону на всіх етапах його дії.

Кримінально-виконавча політика (або політика в сфері виконання кримінальних покарань) – це напрямок діяльності державних і громадських органів в галузі виконання кримінальних покарань.

Враховуючи визначення складових елементів кримінальної політики держави можна навести детальне визначення кримінально – виконавчої політики.

Кримінально-виконавча політика - це складова частина політики держави в сфері боротьби зі злочинністю, яка встановлює основні напрями діяльності державних органів та громадських організацій у сфері виконання та відбування кримінальних покарань.

Основними завданнями кримінально-виконавчої політики є такі:

1. Визначення цілей, принципів і загальних положень виконання всіх видів кримінальних покарань, окремих заходів кримінально-правового впливу і застосування заходів виправного впливу;
2. Встановлення системи законодавчих та інших нормативних правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері виконання кримінальних покарань;
3. Забезпечення прав, свобод і законних інтересів засуджених, законності та правопорядку в області виконання кримінальних покарань;
4. Визначення системи установ та органів, які виконують кримінальні покарання, порядку та умов їх функціонування, здійснення контролю за їх діяльністю;

5. Визначення основних засобів виправлення і заходів по соціальній адаптації засуджених;

6. Розробка заходів щодо вдосконалення діяльності та прогнозування розвитку установ та органів, які виконують кримінальні покарання, з урахуванням змін, що відбуваються в суспільстві і державі.

7. Визначення напрямків та форм міжнародного співробітництва з системами інших країн;

8. Поліпшення взаємодії кримінально-виконавчої системи з іншими органами та установами, що беруть участь у боротьбі зі злочинністю, в тому числі й з інститутами громадянського суспільства.

Безумовно, що кожна галузь права, в тому числі й та, що регулює сферу виконання покарань, повинна закріплювати у своїх інститутах і нормах цілі, принципи, стратегію, основні засоби та методи політики (ідеології) держави у тій чи іншій соціальній сфері суспільних відносин, а також встановлювати правові норми, що регулюють їх. Ця політика, її роль, завдання, основні принципи тощо повинні бути науково обґрунтованими та спрямованими, перш за все, на захист прав, свобод та законних інтересів громадян, держави й суспільства в цілому. Вона повинна бути стабільною та незалежною від не завжди обґрунтованих керівних рішень. Таким чином, кримінально-виконавча політика покликана спрямовувати законотворчу діяльність відповідних органів держави та громадськості у сфері виконання кримінальних покарань. Вона визначає основні напрямки, цілі, завдання, принципи, форми та зміст діяльності названих органів.

Суб'єктами формування та розвитку кримінально-виконавчої політики є:

Президент України, Кабінет Міністрів України,

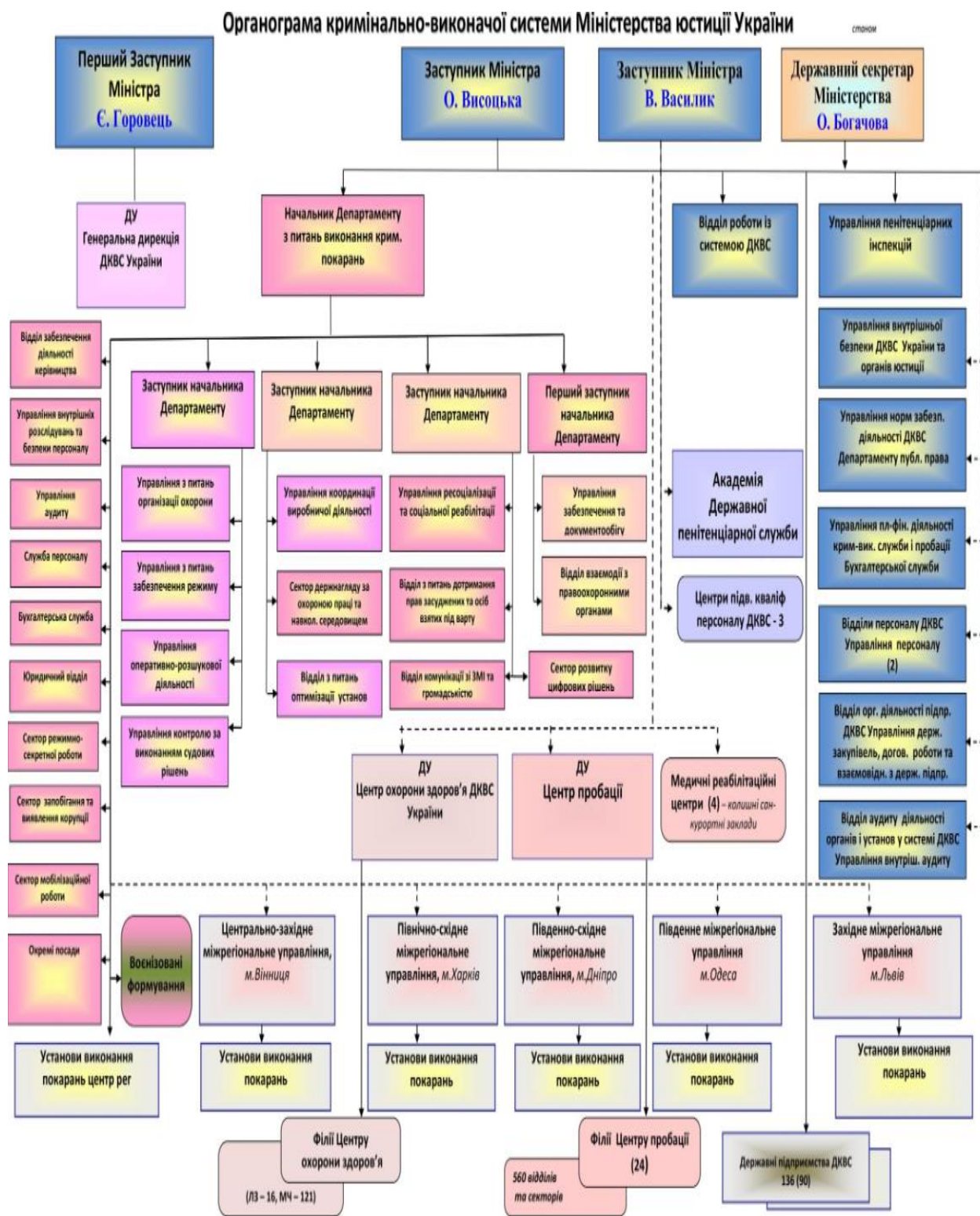

Рис. 1.1. Організаційна структура кримінально-виконавчої системи Міністерства юстиції України

1.2. Історія становлення і розвитку органів та установ виконання покарань: організаційно-правові аспекти.

Історія становлення і розвитку тюремної справи спрямовує нас до вивчення першоджерел, що сягають значення не лише для наукових досліджень, а й для ефективної кримінально-виконавчої діяльності та подальшого її розвитку.

Позбавлення волі як вид покарання, тюрма як соціальна інституція, засади її функціонування та організації мають свою історію, загальні і специфічні закономірності виникнення та розвитку, що розкриті у багатьох працях науковців. А досвід розвитку й становлення тюремних інституцій за історію становлення державності України, наприклад досвід діяльності А.С. Макаренка, є частиною світового здобутку в цій сфері.

Цікаву та багатогранну, і в той же час, переважно сумну (з огляду на специфіку теми), інформацію про тюремну справу в рамках цієї публікації зведено до узагальненого відображення її історії на території України в рамках поділу, запропонованого Г.О. Радовим, який зазначав, що періоди розвитку тюрми мають назви, що фактично вказують на пріоритетні завдання всієї кримінально-виконавчої системи, надаючи таким чином специфічного забарвлення певній історичній добі. Він розподіляє три періоди виконання покарань:

- допенітенціарний, що характеризується повною байдужістю держави і суспільства до засуджених;
- філантропічний, що характеризується, починаючи з часів Джона Говарда, активною діяльністю філантропічного характеру приватних осіб, які співчували засудженим;
- політичний, в якому тюремне питання стало на політичний ґрунт, а тюрма стала активною учасницею загальнополітичної діяльності держави,

1.3. Засади діяльності кримінально-виконавчої служби України.

Державна кримінально-виконавча служба України здійснює керівництво органами і установами виконання покарань в Україні, їй підпорядковуються територіальні органи управління в регіонах і містах державного значення. Діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України спрямовується і координується Міністерством юстиції України.

Основними завданнями Державної кримінально-виконавчої служби України є:

1. Внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації;
2. Забезпечення формування системи наглядових, соціальних, виховних та профілактичних заходів, які застосовуються до засуджених та осіб, узятих під варту;
3. Контроль за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізацією законних прав та інтересів засуджених та осіб, узятих під варту.

Державна кримінально-виконавча служба України відповідно до покладених на неї завдань:

- 1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх Міністрові юстиції України;
- 2) аналізує результати діяльності органів і установ, готує на їх основі та подає Міністрові юстиції України пропозиції щодо підвищення ефективності функціонування органів і установ;

ВИСНОВКИ

У магістерському дослідженні здійснено теоретичне узагальнення та актуальних теоретичних та практичних питань кримінально-виконавчої політики України, визначені науково обґрунтовані шляхи її удосконалення:

1. Сформульовано поняття кримінально-виконавчої політики України як складової частини внутрішньої правової політики держави у сфері боротьби зі злочинністю. Кримінально-виконавча політика визначається системою таких елементів, як: суб'єкти, об'єкт, предмет та напрями. Залежно від ролі у механізмі розробки та реалізації кримінально-виконавчої політики усіх її суб'єктів можна поділити на суб'єктів формування кримінально-виконавчої політики та суб'єктів її реалізації. До суб'єктів, які формують кримінально-виконавчу політику, належать: Верховна Рада України; Президент України; Кабінет Міністрів України; Міністерство юстиції України; Конституційний Суд України; Верховний Суд. Крім суб'єктів кримінально-виконавчої політики, доцільно виділяти і її учасників, до яких, зокрема, належать представники інститутів громадянського суспільства. Об'єктом кримінально-виконавчої політики визнано відносини, які виникають в процесі виконання-відбування покарання. Предметом кримінально-виконавчої політики є: поняття, суб'єкти, об'єкт та напрями кримінально-виконавчої політики; завдання, джерела та принципи кримінально-виконавчої політики; формування та реалізацію кримінально-виконавчої політики; ефективність кримінально-виконавчої політики; реформування кримінально-виконавчої політики шляхом її оптимізації. Виокремлено такі напрями кримінально-виконавчої політики, як: політику у сфері виконання покарань, пов'язаних з ізоляцією від суспільства та політику у сфері виконання покарань, не пов'язаних з ізоляцією від суспільства.

2. Завданнями кримінально-виконавчої політики України є: визначення видів суспільних відносин, які підлягають правовому регулюванню у процесі виконання-відбування покарань; визначення правового статусу суб'єктів та інших учасників кримінально-виконавчих відносин; удосконалення діяльності кримінально-виконавчої системи шляхом її оптимізації; удосконалення механізмів та порядку виконання-відбування покарань з метою виправлення та

ресоціалізації засуджених, а також з метою запобігання вчинення засудженими нових злочинів; удосконалення порядку звільнення від відбування покарання, надання допомоги особам, які звільнені від відбування покарання, а також порядку контролю і нагляду за ними; посилення взаємодії кримінально-виконавчої системи з іншими органами та установами, які беруть участь у боротьбі зі злочинністю, у тому числі з інститутами громадянського суспільства.

3. До джерел кримінально-виконавчої політики Української держави належать: Конституція України; міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; кодифіковані акти (Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Кодекс законів про працю України, Цивільний кодекс України, Сімейний кодекс України тощо); закони України; рішення Конституційного Суду України; підзаконні нормативно-правові акти (акти Президента України та акти Кабінету Міністрів України); міжвідомчі та відомчі нормативні акти; постанови Пленуму Верховного Суду України та правові позиції Верховного Суду; рішення Європейського Суду з прав людини.

4. Виділено також групу принципів окремих напрямів кримінально-виконавчої політики та обґрунтовано, що їх доцільно диференціювати на: принципи політики у сфері виконання покарань, пов'язаних з ізоляцією від суспільства; принципи політики у сфері виконання покарань, не пов'язаних з ізоляцією від суспільства. До принципів політики у сфері виконання покарань, пов'язаних з ізоляцією від суспільства, віднесено: принцип роздільного тримання засуджених до позбавлення волі у виправних і виховних колоніях (ст. 92 КВК України); принцип відбування засудженими всього строку покарання в одній виправній чи виховній колонії (ст. 93 КВК України); принцип відбування засудженими покарання у виправній чи виховній колонії у межах адміністративно-територіальної одиниці відповідно до їхнього місця проживання до засудження або місця постійного проживання родичів засудженого (ч. 1 ст. 93 КВК України). Зазначено, що прикладом різновиду принципів політики у сфері виконання покарань, не пов'язаних з ізоляцією від

суспільства, є: 1) принцип залучення засуджених до суспільно-корисної праці; 2) принцип здійснення контролю за їхньою поведінкою уповноваженими органами з питань пробації, на основі яких здійснюється виконання покарання у виді громадських робіт (ч. 2 ст. 36 КВК України) та виконання покарання у виді виправних робіт (ч. 2 ст. 41 КВК України).

5. Встановлено взаємозв'язок між кримінально-виконавчою та кримінально-правовою політиками Української держави, який знаходить своє відображення у таких площинах: кримінально-правова та кримінально-виконавча політика ґрунтуються на єдиній системі загальноправових та міжгалузевих принципів; кримінально-правова політика формує поняття «покарання» та визначає систему покарань, а кримінально-виконавча політика визначає порядок реалізації цих покарань; кримінально-правова політика окреслює мету покарання, а кримінально-виконавча політика визначає стратегію та тактику, форми й методи її досягнення; кримінально-правова політика здійснює класифікацію злочинів, а кримінально-виконавча політика визначає режим їх відбування; кримінально-правова політика закріплює підстави та порядок звільнення від покарання та його відбування, а також визначає передумови заміни невідбутої частини покарання більш м'яким внаслідок чого обумовлює подальшу реалізацію кримінально-виконавчої складової. Взаємодія кримінально-виконавчої та кримінально-процесуальної політик обумовлюється тим, що: вони ґрунтуються на основі системи загальноправових та міжгалузевих принципів; стадія виконання вироку, будучи однією зі стадій кримінального процесу, одночасно регулюється кримінально-процесуальним та кримінально-виконавчим законодавством. Прикладом взаємодії кримінально-виконавчої та кримінально-процесуальної підсистем політики у сфері боротьби зі злочинністю може служити факт функціонування таких інститутів, як звільнення від покарання та його відбування, заміни невідбутої частини покарання більш м'яким, а також судимості та її зняття, які наділені міжгалузевим характером. Кримінально-виконавчу та кримінально-процесуальну політику як галузеві науки та навчальні дисципліни поєднують тісні міжнаукові та міждисциплінарні

зв'язки, зумовлені спільною метою усіх підсистем політики у сфері боротьби зі злочинністю.

6. Прикладом взаємодії кримінально-виконавчої та кримінально-процесуальної підсистем політики у сфері боротьби зі злочинністю може служити факт функціонування таких інститутів, як звільнення від покарання та його відбування, заміни невідбутої частини покарання більш м'яким, а також судимості та її зняття, які наділені міжгалузевим характером. України, які полягають у такому: у КВК України серед цілей кримінально-виконавчого законодавства названо запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами.

7. Визначено механізм реалізації кримінально-виконавчої політики як систему заходів та засобів, а також суб'єктів, відповідальних за втілення їх в життя. Першим елементом названого механізму виступає об'єкт впливу, в якості якого виступають правові відносини у сфері виконання покарання (кримінально-виконавчі правовідносини). Другим елементом є суб'єкти реалізації кримінально-виконавчої політики, до яких належать: Міністерство юстиції України, Адміністрація ДКВС України, органи пробації, установи виконання покарань, органи державної виконавчої служби, а також військові частини, гауптвахти і дисциплінарний батальйон (у частині виконання окремих видів покарань). До суб'єктів реалізації кримінально-виконавчої політики віднесено підприємства УВП, які здійснюють господарську діяльність та професійно-технічне навчання засуджених. Наголошено, що такі суб'єкти формування кримінально-виконавчої політики, як Президент України, Верховна Рада України при здійсненні окремих своїх повноважень відіграватимуть водночас роль суб'єктів її реалізації, зокрема, Президент України наділений правом помилування, а повноваження Верховної Ради України щодо реалізації кримінально-виконавчої політики пов'язані з оголошенням амністії. Крім того, об'єднання громадян та засоби масової інформації, релігійні та благодійні організації, окремі особи в порядку, встановленому КВК і законами України, можуть надавати допомогу органам та УВП у виправленні засуджених і

проведенні соціально-виховної роботи (ч. 1 ст. 25 КВК України), що свідчить про допустимість їх участі в реалізації кримінально-виконавчої політики. Третім елементом у механізмі реалізації кримінально-виконавчої політики виступає її мета, яку відображено через такі складові: по-перше, кару, оскільки сам факт застосування кримінальної відповідальності та відбування покарання є досягненням цієї складової мети; по-друге, створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами, а також запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими. Четвертим елементом у механізмі реалізації є засоби, за допомогою яких досягається мета кримінально-виконавчої політики. Виходячи з того, що в досягненні мети реалізації кримінально-виконавчої політики, визначеної вище, одним із завдань є створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених, проаналізовано зміст основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених та окреслено місце кожного з них у механізмі реалізації кримінально-виконавчої політики.

8. Проаналізовано ефективність кримінально-виконавчої політики через критерії стану здійснення заходів з підготовки осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення, а саме: визначення місця проживання після звільнення; влаштування до спеціалізованих установ для звільнених; госпіталізація до закладів охорони здоров'я осіб, які потребують стаціонарної медичної допомоги; працевлаштування працездатних осіб тощо. Для оцінки ефективності діяльності щодо виконання покарань, не пов'язаних з ізоляцією від суспільства, органами пробації використано інші критерії, наприклад, стан здійснення наглядових та соціально-виховних заходів щодо засуджених до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, осіб, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт, осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, звільнених від відбування покарання

вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років тощо.

9. Оптимізацію кримінально-виконавчої політики (як складову частину її реформування) запропоновано розглядати у двох ракурсах з огляду на стадійність кримінально-виконавчої політики, а саме: оптимізацію кримінально-виконавчої політики на стадії її формування та оптимізацію кримінально-виконавчої політики на стадії її реалізації. На стадії формування кримінально-виконавчої політики проаналізовано основні питання оптимізації кримінально-виконавчого законодавства. На стадії реалізації кримінально-виконавчої політики досліджено оптимізацію діяльності ДКВС України у сфері управління кримінально-виконавчою системою та оптимізація діяльності у сфері виконання покарань. При цьому окремо охарактеризовано оптимізацію діяльності у сфері виконання покарань пов'язаних та не пов'язаних з ізоляцією засуджених від суспільства.

10. Удосконалення правового статусу суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин визнано важливим напрямом оптимізації кримінально-виконавчої політики. При цьому виділено дві групи піднапрямів оптимізації кримінально-виконавчої політики у цій сфері: ті, що стосуються правового статусу персоналу органів та УВП та ті, що стосуються правового статусу засуджених. Одночасно другу групу піднапрямів диференційовано на: ті, що стосуються правового статусу засуджених, які відбувають покарання, пов'язані з ізоляцією від суспільства; ті, що стосуються правового статусу засуджених, які відбувають покарання, не пов'язані з ізоляцією від суспільства. З'ясовано існуючі проблеми реалізації прав засуджених на належні умови відбування покарань, надання їм якісної медичної допомоги, сприяння в реалізації їх права на працю, зайнятість, освіту тощо, на основі чого визначено допустимі, оптимальні шляхи мінімізації та усунення перешкод у здійсненні засудженими названих прав.

11. Удосконалення чинного кримінального, кримінально-виконавчого та кримінального процесуального законодавства України доцільно здійснювати з врахуванням положень міжнародних нормативно-правових актів у відповідній

сфері.